

ÇOK PARTİLİ DEMOKRASİ DÖNEMİNDE VARLIK VERGİSİ TARTIŞMALARI*

GİRİŞ

Tek Parti dönemine damgasını vuran azınlık karşıtı siyasetin en tartışılmaz örneği olan Varlık Vergisi Kanunu Türk siyasî tarihinde daima rahatsız edici bir konu olmuş, kendilerine tarh edilen vergiyi ödeyemeyen mükelleflerin gönderildikleri Erzurum'un Aşkale ilçesi, Varlık Vergisi'yle özdeşleşmiş ve Türk siyasî tarihinin popüler deyimleri arasında yer almıştır.¹ Bu makalede Varlık Vergisi döneminde İstanbul Defterdarı olan Faik Ökte'nin hatıratının yayımlanmasından sonra basında çıkan tartışmalar ile DP'nin kurulmasından günümüze kadar uzanan zaman sürecinde Türk Yahudi Cemaati liderlerinin Varlık Vergisi konusundaki tavırları incelenecektir.

DP ve Varlık Vergisi

DP Muhalefette İken

Varlık Vergisi Kanunu'nun 1943 yılında tasfiye edilmesinden sonra konu ilk kez 1946 yılında gündeme geldi. Çok partili demokrasi döneminin ilk milletvekili seçimlerinden önce Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in bir konuşma sırasında köylülere okul inşa edebilmek için dört yüz milyon lira gerektiğini, normal bütçe ile bu yapılması istenirse elli yıl beklenmesi gerektiğini, bu parayı bulabilmek için köylüyü mükellef yapmaktan başka çare olmadığını söylemesi üzerine dinleyicilerinden birinin "bu gayet basit bir iştir. Yeni bir Varlık Vergisi çıkararak 400 milyon lirayı bir günde toplarsınız" demesiyle basında kısa süren bir tartışma başladı.² Vâ-Nû Varlık Vergisi konusunda "arabayla lâf" söylenebileceğini yazdıktan sonra verginin savaş sırasında zenginleşenlere karşı konulduğunu, sosyal adaletsizliği önlemeye yönelik olduğunu, Varlık Vergisi bahane edilip başka vergilerin uygulanmasına mâni olunmamasını istedi.³ Azınlıklara hitap eden ve Fransızca yayımlanan bazı İstanbul gazeteleri ile Vâ-Nû'nun bazı gayri müslim dostlarının kendisine "Varlık Vergisini savunuyor" şeklinde

* *Tarih ve Toplum* dergisinin Eylül 1997 sayısında yayımlanan makalenin gözden geçirilmiş şeklidir.

¹ Alper Sedat Aslandaş ve Baskın Bıçakçı, *Popüler Siyasî Deyimler Sözlüğü*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 33-34.

² "İzmir ve Adana'da seçim yüzünden hadiseler", *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 1946.

eleştirilerde bulunmaları üzerine Vâ-Nû ırk, mezhep farkı gözetmeksizin sosyal sınıflar arasındaki farkları “yontucu” bir vergiyi savunduğunu, bundan söz edilince de bam teline basılmış gibi “vay tekrar Varlık Vergisi mi?” diye insanların yerlerinden sıçramalarını yadırgadığını yazdı. “Mehmetçik yırtık gömleğiyle rençber” gibi yaşarken “Bay veya Mösyö filanca”nın da kolay kazanılan milyonların sahibi kılınmamasını istedi.⁴

Çok partili demokrasi döneminin ilk seçimlerden kısa bir süre sonra *Yarın* gazetesinde piyasada haksız yere tahsil edilen Varlık Vergisi'nin iadesi için hükümetin Amerikan şirketlerinden ve uluslararası Yahudi bankerlerden %2 faizli beş yüz milyon dolar borç para alacağını, bu para ile ihraç edeceği iç borçlanma tahvillerine benzer tahvilleri kendilerinden haksız bir şekilde fazla vergi alınanlara vereceğine dair söylentilerin dolaştığını, bu söylentiler sonucunda Varlık Vergisi makbuzlarının İstanbul piyasasında el altından binde on değer üzerinden satıldığı haberi yer aldı. Bunun üzerine Maliye Bakanlığı yayınladığı tebliğde bu haberi kesinlikle yalanladı.⁵

Varlık Vergisi uygulaması azınlıklar üzerinde unutulmaz bir anı bıraktı ve gündeme getirildiği her fırsatta CHP eleştirildi. Bu tavrın ilk örneği 1946 yılında DP'den İstanbul milletvekili seçilen Salamon Adato'nun 1948 yılının Eylül ayında DP Kuledibi Semt Ocağı'nın yıllık kongresinde yaptığı konuşmaydı. Salamon Adato'nun sözleri şöyleydi:⁶

“İspanya'da zulüm ve baskıya uğradığımız sıralarda asil ve necib Türk milleti bize kapılarını açmıştı. Bugünkü iktidar partisi ise bir zamanlar maalesef vatandaşlar arasında farklar yaratmağa başlamıştı.(...) meşhur Varlık Vergisi ile ocaklarımızı yıktı, bizi vatan hizmetine çağırdığı zaman temiz duygularımızı ihlâl etti. Çünkü bize silâh yerine kazma kürek verdi, askerî talim yerine toprak kazdırdı. Salamon ve Jak şirketine ait evraklar aylarca çekmecelerde bekletildi. Fakat asil Türk milleti bunlara tenezzül etmedi. Artık kazma değil silâh verilecek, artık toprak kazdırılmıyacak, vatan vazifesi için lâzım gelen talim ve terbiye yapılacaktır.”

Salamon Adato'nun bu konuşmasına ilk tepki CHP İstanbul Bölgesi müfettişi Dr. Sadi Irmak'tan gelecekti:⁷

³ Vâ-Nû, “Sabık varlık vergisi ve ileriki progresif vergiler”, *Akşam*, 9 Temmuz 1946.

⁴ Vâ-Nû, “Bir bamteli: Varlık Vergisi”, *Akşam*, 17 Temmuz 1946.

⁵ “Varlık Vergisi”, *Cumhuriyet*, 15 Aralık 1946.

⁶ İzak Yaeş, “DP Kuledibi Semt Ocağı kongresi”, *Or Yeuda*, 30 Eylül 1948, sayı 16, s. 7 / “Musevi vatandaşlar ve DP”, *Cumhuriyet*, 26 Eylül 1948. Salamon Adato'nun biyografisi için bkz. Rıfat N. Bali, *Devlet'in Yahudileri ve “Öteki” Yahudi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 59-108.

⁷ “Sadi Irmağın, Salamon Adatto'ya ekalliyetlere dair cevabı”, *Cumhuriyet*, 27 Eylül 1948.

“Milletvekili arkadaşımın İspanyada zulünü görmüş olan Museviler hakkında aziz Türk milletinin gösterdiği semahati övmesi ne kadar yerinde ise, Halk Partisinin bir zamanlar, ekalliyetlere karşı farklı muamele yapmış olduğunu iddia etmesi de o kadar isabetsizdir. Bu politika tahrikini elbette vatandaşlar kavramışlardır. Sayın arkadaşım bilir ki, Demokrat Partinin kuruluşundan yıllarca evvel ekalliyetlere, mebus olmak hakkı da dahil olduğu halde, bütün vatandaşlık hakları Türk kanunları ve Anayasası ile sağlanmıştır; bunu da yapan Halk Partisidir. Eğer şu veya bu idarî muamelede aksaklıklar olmuşsa bu, bürokasi cihazımızın noksanlarından ileri gelmiştir. Siyasi propaganda yaparken vatandaşlarımızı dinlerine göre, sınıflara ayrılmış gibi göstermekten ve ayrı bir ekalliyet varmış gibi bir fikir ileri sürmekten çekinelim”

Bir diğer tepki Edirne’den geldi. *Edirne Postası*’nda yayımlanan bir makalede Adato ağır bir şekilde suçlandı.⁸

“Salamon Adato, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir üyesi gibi değil, bir Siyonist misyoneri gibi konuşmaktadır.

Salamon Adato, bir Türk partisi olan DP.’li gibi değil, azınlık davâsı ihdas etmek ister gibi söz söylemektedir.

Salamon Adato, Devlet mekanizmamızı, topyekûn itham altında bulundurmaktadır.

Daha dün denecek bir yakın geçmişte, bütün medeniyet dünyasının gözü önünde, bizim de yüreklerimizi sızlatan vahşiyane muamelelere maruz bırakılan Yahudi unsurunun, tek huzur ve selâmet, hattâ refah diyarı Türkiye olduğunu ne kadar çabuk unutmuş oluyor?... Türk milletinin, geniş müsamahasını kötüye kullanmak demek olan bu sözlerin, yurdun hakiki sahibi olan Türk milletinin kalbine saplanan birer zehirli ok olduğunu idrakten eğer kendisi mahrum ise, hiçbir Türkün böyle düşünmeyeceğine inanmış olması icabeder.”

Edirne Postası’nın bu eleştirisine cevap veren Yahudi gazeteci İzak Yaeş Varlık Vergisi ve askerlik hizmeti sırasında gayri müslimlere silâh yerine kazma kürek verilmesinin gerçek olduğunu, demokratik bir Türkiye’de bir muhalefet milletvekilinin bu olayları eleştirmesinin neden hayret ve siyonistlik suçlamasıyla karşılandığını anlamadığını, demokratik zihniyetin yerleşmesi gerektiğini belirtti.⁹

DP İktidar Olduktan Sonra

DP’yi iktidara getiren 14 Mayıs 1950 milletvekili seçimlerinde Salamon Adato tekrar İstanbul milletvekili seçildi. DP’nin iktidar olmasıyla birlikte Varlık Vergisi tekrar gündeme geldi. TBMM’de konuşan DP İstanbul milletvekili ve İstanbul Tüccar Derneği Umumi Kâtibi Ahmet Hamdi Başar CHP iktidarının Türk vatandaşları arasında hainane bir tefrik yarattığını,

⁸ Necip K., “Salamon Adato ne demek istiyor ?...”, *Edirne Postası*, 2 Ekim 1948, sayı 1586, s. 1.

⁹ İzak Yaeş, “Türkiye’de azınlık davası yoktur”, *Or Yeuda*, 14 Ekim 1948, sayı 18, s. 3 ve 14.

Türkiye'nin dünya kamuoyu karşısında çok hacil [utanç verici] bir mevkie düştüğünü izah etti ve “artık bundan sonra bir şekilde bir ortaçağ devri sisteminin bir daha tatbik edilmeyeceğinin ilan edilmesini istiyorum” dedi.¹⁰ Başar'ın bu konuşması üzerine Yahudi cemaati avukatlarından Mahir Ruso, Ahmet Hamdi Başar'ın Varlık Vergisi Kanunu'nun yürürlüğe girdiği günlerde yayınladığı Varlık Vergisi'ni haklı bulan makalesini hatırlattı,¹¹ Başar'da görülen değişimin DP'nin iktidara gelmesinden kaynaklanmayıp Yahudiler hakkındaki antisemit fikirlerinin değişmesinden ileri geldiğini ummak istediğini belirtti.¹² Maliye Bakanı Halil Ayan ise bu konuşmaya cevaben Varlık Vergisi dolayısıyla meydana gelen zararın Türkiye'nin içinde bulunduğu iktisadi koşullardan ötürü hiçbir şekilde tazmin edilemeyeceğini belirtti.¹³ DP iktidar olduktan sonra basında azınlıkların devlet memuru olarak çalışmalarına imkân verecek bir kanun tasarısının hazırlandığı haberi yer aldı.¹⁴ Bunun üzerine Türk Yahudi basınından *Şalom* gazetesi şu yorumda bulunacaktı:¹⁵

“Eğer bu haber gerçekleşirse, hiç şüphe yok ki Adnan Menderes Hükûmeti bu memlekete yapabileceği iyiliklerin en büyüğünü yapmış olacaktır, şimdiye kadar gayri müslim vatandaşlara kıymet verilmiyordu, her ne kadar Anayasa hükümleri dairesinde eşit muamele gördüyse, resmi memuriyete giremezdi hatta en ufak memuriyetlere bile, halbuki eskiden gayri müslim vatandaşlardan Nazır olanlar bile varmış.

Anayasanın 88inci Madde şöyledir; Türkiye de din ve ırk ayırd edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese <Türk> denir.

92inci Madde de şöyledir: Siyasî hakları olan her Türkün yeterliğine ve hakedişine göre Devlet memuru olmak hakkıdır..

C.H. Partisi Hükûmetleri daima yüksekte baktıkları için Anayasanın bu sarıh maddelerinin tatbik etmekten ihmal etmiş dolayısıyla gayri müslim vatandaşları da bu maddelerden şimdiye kadar istifade edemediler. C.H. Partisi Hükûmetleri gayri müslim vatandaşlara daîma üvey evlat gözüyle bakmıştır, en büyük misali meşhur varlık vergisidir, sanki bu vergiyi gayri müslim vatandaşları ezmek için çıkarılmıştır, bu vergi yüzünden yüzlerce vatandaş perişan olmuştur! Bilmem bu vergiyi çıkaranlar şimdi vicdan azabı duymuyorlar mı? Bütün bu haksızlıkların düzeltilmesi Demokrat Parti Hükûmetinin omuzlarına yüklenmiştir. Tam demokrat bir başbakan olan Sayın Adnan Menderes, yukarıdaki Anayasanın maddelerini tabik mevkine koyacağına ümit ederiz bunu D.P. den bekliyoruz”

Seyhan bağımsız milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun Varlık Vergisi'nin tarihî sırasında yapılan yolsuzluklar ile ilgili sözlü soru önergesi üzerine dönemin Maliye Bakanı Halil Ayan

¹⁰ “Meclis hükümet programının müzakeresine dün başladı”, *Hürriyet*, 1 Haziran 1950.

¹¹ Ahmet Hamdi Başar, “Musa'nın Adaleti (Varlık Vergisi münasebetiyle)”, *Cumhuriyet*, 8 Aralık 1942.

¹² “La question du Varlık de 1942 à 1950”, *L'Etoile du Levant*, 30 Haziran 1950.

¹³ A. Benaroya, “Le Varlık et le gouvernement”, *L'Etoile du Levant*, 15 Temmuz 1952.

¹⁴ “Ekalliyetler ve Devlet hizmeti”, *Hergün*, 22 Haziran 1950.

TBMM’de yaptığı konuşmada Sinan Tekelioğlu’nun gerçekten acı bir konuya değindiğini, verginin her açıdan büyük bir haksızlık olduğunu ve devlet maliyesi kavramı ile de hiçbir ilgisi olmadığını belirtti. Sinan Tekelioğlu cevabın kendisini tatmin etmediğini, verginin âdil olmayıp o tarihte yolsuzluklar yapıldığını, tarh edilen bazı vergilerin tahsil edilmediğini, bazı kişilere dost muamelesi yapıldığını belirtti.¹⁶ *Milliyet* gazetesi başyazarı Ali Naci Karacan’a göre Varlık Vergisi faciasının dedikodu tarafının kurcalanması hiçbir fayda getirmeyecekti, ancak hangi partiye mensup olurlarsa olsun, vergiden dolayı ağır bir şekilde zarara uğrayan vatandaşların mağduriyetlerinin devlet tarafından düzeltilmesi gerekiyordu.¹⁷ Konunun tekrar gündeme gelmesi üzerine *Şalom* başyazarı verginin %25’i ödendikten sonra af çıktığını, bu arada birçok küçük esnaf ve memurun varını yoğunu satarak vergiyi ödediklerini, bunların sayılarının verginin %25’ini ödeyenlerden fazla olduğundan özellikle küçük memurların büyük haksızlığa uğradıklarını ve verginin iadesinin birçok Yahudi ailenin evine neşe katacağını yazdı.¹⁸ Bu tartışmalar devam ederken Varlık Vergisi’nden mağdur olan mükelleflerin mallarını mahkeme kararı ile geri almaya çalıştıkları ve bu amaçla bir avukatlık şirketi kurdukları haberi basında yer aldı.¹⁹ Varlık Vergisi konusunda olumlu yaklaşımı olan bir diğer gazeteci adı 6-7 Eylül 1955 Olayları sırasında gündeme gelecek olan *Hürriyet* yazarı Hikmet Bil’di. Bil sütununda bir gayri müslim tezgâhtardan dinlediği hazin bir hikâyeyi şöyle aktardı:²⁰

“Benim Taksim’de 50000 Liralık modern bir madeni eşya fabrikam vardı. Buna 60000 Lira Varlık Vergisi koydular. Ödememe imkân yoktu. Bir ay müsaade edin, malımı değeri fiyatına satayım, vergimi ödemeye çalışayım dedim. Olmaz dediler ve fabrikamı haraç mezat 15000 Liraya sattılar. Borçlu kalmıştım. Beni de Aşkale’ye sürdüler sonra döndük. Değil fabrikam evde üstüne yatacak bir minderim bile kalmamıştı. Yaşım da ileriydi. Bütün bir ömür mahsulu olan fabrikam yeniden kuramazdım. Bu dükkâna çaresiz tezgâhtar diye girdim. Haydi hepsi geçti diyelim, ya dün evime gelen, benden Varlık Vergisi senesinin kazanç vergisini istediler dersem inanır mısınız? Her şeyimi siz sattınız, neyim kaldı ki kazancımı istiyorsunuz, dedim. Memur ne yapabilirdi ki?, bana,

- “Bak, dedi, gözüme ortada bir kırık sandalye ilişiyor. Bu haciz kanunun dışında kalır. Yani haczedip satabiliriz. Aşağıdaki kiracı madamı çağır, bunu kendisine bir liraya satmış olalım. Parasını Madama sen verirsin, bari iş yapmış oluruz, formalite de dolar.

¹⁵ Avram Leyon, “DP den beklediklerimiz”, *Şalom*, 29 Haziran 1950.

¹⁶ “Varlık Vergisinin hesabı soruldu”, *Milliyet*, 4 Temmuz 1950 / “S. Tekelioğlu tehdit edilmiş”, *Son Telgraf*, 4 Temmuz 1950.

¹⁷ Ali Naci Karacan, “Varlık Vergisi hatası tamir edilmelidir”, *Milliyet*, 5 Temmuz 1950.

¹⁸ Avram Leyon, “Varlık Vergisi iade edilebilir mi?”, *Şalom*, 6 Temmuz 1950.

¹⁹ “Varlık Vergisi mükellefleri mallarını mahkeme kararı ile istirdada uğraşıyorlar”, *Yeni İstanbul*, 14 Temmuz 1950.

Öyle yaptık, kırık sandalyeyi de güya sattık.”

ve “bu feci hikâyeye bir kelime dahi eklemeyeceğim. Sadece bizi bir hukuk devleti olmaktan uzaklaştıran, dünyaya rezil eden ve bunun gibi benden sonraki nesillere de bu hikâyeleri dinletmeğe sebep olanlara” “Allah’tan bulun e mi?” diyeceğim” yorumuyla yazısına son verdi.

Varlık Vergisi tartışmasının gündemde yer etmesi üzerine CHP milletvekili İsmail Habib Sevük 1943 yılının Mart ayında Parti Meclisi’nde yaptığı konuşmasında vergiyi eleştirdiğini ve parti milletvekilleri tarafından uzun uzun alkışlandığını belirtti.²¹ Bu tartışmalardan cesaret alan Yahudi Cemaati avukatlarından Kemal Levent TBMM’ne verdiği dilekçeyle Varlık Vergisi haksızlığının düzeltilmesini ve verginin iadesini talep etti.²² 1951 yılının Mart ayında basında Seyhan bağımsız milletvekili Sinan Tekelioğlu’nun Varlık Vergisi’nin mükelleflere iadesi hakkında bir yasa teklifi hazırladığı ve buna dönemin azınlık milletvekilleri Salamon Adato, Ahilya Moshos, Vahram Andre’nin destek verecekleri haberinin yer alması üzerine adları geçen milletvekilleri bu haberi tekzip etti.²³

***Varlık Vergisi Faciası* kitabının yayımlanması**

1951 yılının Mayıs ayında 1942-43 yıllarında İstanbul Defterdarı olarak görev yapan Faik Ökte anılarını *Varlık Vergisi Faciası* başlığıyla yayımlandı ve basında büyük yankılar yarattı. Kitabın kısa bir özeti önce *Son Saat* gazetesinde yayımlandı.²⁴ Kitabı yayımlayan Nebioğlu Yayınevi önsözde 1951 yılında kamuoyuna hâkim olan havayı şöyle özetledi: “muhtelif çevrelerde hâkim olan kanaata göre artık Varlık Vergisi tarihe mal olmalı ve unutulmalıdır: yaraları tazelemem için tekrar konuşulmamalı, bu hususta bir şey yazılmamalıdır.”²⁵ Anıların yayımlanmasından sonra ilk tepki *En Son Dakika* yazarı Yekta Ragıp Önen’den geldi. Önen, Faik Ökte’nin davranışının doğru olmadığını, kendisinin de dönemin icraatından sorumlu olduğunu, başkalarını suçlama yerine o tarihte görevinden istifa etmesi gerektiğini

²⁰ Hikmet Bil, “Allahtan bulun e mi?”, *Hürriyet*, 16 Ağustos 1950.

²¹ İsmail Habib Sevük, “Varlık vergisinin münakaşası vesilesile”, *Cumhuriyet*, 1 Aralık 1950.

²² “Varlık Vergisi Faciası hakkında”, TBMM’ne verilen dilekçe metni, *Şalom*, 7 ve 14 Aralık 1950.

²³ “Varlık Vergisi geri isteniyor”, *Vatan*, 28 Mart 1951 / “Varlık Vergisi iade edilecek mi?”, *Hergün*, 23 Mayıs 1951.

²⁴ *Son Saat*, 16-22 Mayıs 1951.

²⁵ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, [1951], s. 9.

yazdı.²⁶ Şevket Rado ise kitaptaki bilgilerin ancak “dedikodu meraklıları”nı ilgilendireceğini yazıp şu yorumda bulunuyordu:²⁷

“Memleketimizin itibarına esasen zarar vermiş olan Varlık vergisinin, aradan yıllar geçtikten sonra tekrar günün mevzuu yapılması itibarımızın bir kere daha kırılmasına sebep olmuştur. Bu kitap yabancı dillere çevrilecek ve aleyhimizdeki şiddetli neşriyatın yeniden başlamasına sebep olacaktır. Bunun memleketimizde de bir facia olarak kabul edilmiş olması tekrar edilmemesinin teminatıdır.

Bu itiraf kitabının niçin yazıldığı da pek anlaşılammaktadır. Adaletsiz olduğu açıkça bilinen böyle bir vergiyi adaletsiz olduğunu bile bile tatbik eden herkes, sadece istifa etmediği için kendisine düşen asıl vazifeyi yapmamış sayılır. Eğer kanun fikri ortaya atıldığı zaman buna taraftar olmayan Maliye Vekili, taraftar olmadığını söylediği halde bunu tatbika memur edilen İstanbul Defterdarı birkaç milletvekili, birkaç maliye müfettişi açık açık istifa edeceklerini ihsas etselerdi bu adaletsiz vergi yürürlüğe giremezdi.”

Son Posta yazarı Selim Ragıp Emeç’e göre verginin uygulanması sırasında vatandaşların “müslim”, “gayri müslim”, “Dönme” sınıflarına ayrıldıklarının itiraf edilmesi toplumda en az Varlık Vergisi kadar ağır bir yara açmıştı. Bu kitabın yayınlanmasıyla Türkiye Cumhuriyeti toplumu bulandırmak isteyen bir manevra ile karşı karşıya idi.²⁸ *Zaman* gazetesi Faik Ökte’yi “vatandaşları birbirine çekiştirmekle” görevlendirilmekle, “vatan hissi” sahibi olmamakla suçladı,²⁹ devlet sırlarını ifşa etmekten ötürü savcılığa ihbar etti.³⁰ Ercümen Ekrem Talu’ya göre üzerinden zaman geçmiş acı bir olayı tekrar tazelenmek kamuoyuna hizmet değil bilâkis zarardı. Kitap toplumun muhtelif unsurları arasında kapanan yaraları deştiğinden ahenk bozucu bir yayındı. Faik Ökte’nin görevi sırasında yaptığı hatanın affedilecek bir yanı yoktu. Bu kitabı yayımlamakla da aynı hatayı tekrarlamıştı.³¹ Kitabın yabancı elçilikler tarafında toplu miktarda satın alındığına dikkati çeken gazeteci Nusret Safa Coşkun, Faik Ökte’nin kapanmış bir konuyu tekrar deşerek gayri müslim vatandaşları müslüman vatandaşlar aleyhine tahrik ettiğini yazdı. Coşkun’a göre İstanbul’da azınlık seçmenlerin sayısının önemli olması nedeniyle kitabın amacı güçlenen CHP’nin prestijinin sarsılmasıydı.³²

²⁶ Yekta Ragıp Önen, “Varlık vergisi faciası”, *En Son Dakika*, 18 Mayıs 1951.

²⁷ Şevket Rado, “Bir itiraf dolayısıyla”, *Akşam*, 18 Mayıs 1951.

²⁸ Selim Ragıp Emeç, “Varlık Vergisi faciası münasebetile..”, *Son Posta*, 19 Mayıs 1951.

²⁹ Ekrem Özden, “Hangi yüzle”, *Zaman Akşam Postası*, 20 Mayıs 1951.

³⁰ “Savcılığın dikkat nazarına”, *Zaman Akşam Postası*, 20 Mayıs 1951.

³¹ Ercümen E.Talu, “Bir facia münasebetile”, *Son Posta*, 20 Mayıs 1951.

³² Nusret Safa Coşkun, “Varlık vergisi faciası kitabının neşri iktidarın taktiğidir”, *Zaman Akşam Postası*, 21 Mayıs 1951.

Adalar Gençlik Kulübü Başkanı Ahmet Arif Meriç, Faik Ökte'ye ağır ve hakaretimiz bir üslûpla saldırdı. Meriç Türkiye'nin "öz evlâtları"nın yüz yıllardan beri "kan vergisi, mal vergisi vermiş her hususda perişan" olduklarını ve hiçbir zaman ağızlarını açmadıklarını, buna karşılık Türkiye'nin ayakta durabilmesi için "yardımda bulunan bazı varlıklı efendiler"ın verdikleri "üç beş kuruş" dolayısıyla Varlık Vergisi'ni ödedikleri günden bu yana söylenip durduklarını yazdı. Arif Meriç, Türkiye'nin efendisi köylü olduğuna göre hep öyle kalması gerektiğini, artık "İstanbul'da sefahat, Anadolu'da sefalet" olamayacağını yazdı. Faik Ökte'yi "Varlık Vergisi kanununun sırlarını alçakça pazara çıkarmak"la suçladı. Ökte'ye "sen bu memleketin çocukları gibi düşünmüyor ve bu vatani bizler gibi sevmiyorsun" suçlamasında bulundu ve şayet "damarlarındaki kan da bizim kandan bulunsaydı bu Varlık Vergisi eserini yazmaz ve böylece alçaklaşmaz ve has Türklüğün karşısına da böyle iğrenç ve hain sıfatıyla çıkmazdın" diyerek kitabına son verdi.³³ *Cumhuriyet* yazarı Doğan Nadi ise tepkisini şöyle dile getiriyordu:³⁴

"Meşhur Varlık Vergisi sırasında İstanbul'da defterdar olarak bulunan Faik bilmem ne-Bey 'Varlık Vergisi Faciası' diye bir kitap çıkarmış. Bir defa ne hakla? Bu facianın başrollerinden bigrini oynadığı için mi? Yoksa 'Nasıl bu rolü oynadım, affedersiniz' mi demek istiyor? Hepsi saçma. Evvela bu bir facia değil, bir milli ayıp, bir milli rezalettir. Bu kirli işin başında bulunan İsmet İnönü, Şükrü Saraçoğlu, Fuad Ağralı ve eserin müellifi Faik bilmem ne-Bey gibi adamlar 'hıyaneti vataniye' cürmile mahkemeye verilmelidirler. Bütün bir dünyaya karşı Türkiye'yi yerin dibine geçirdiler. Böyle basit bir kitap bu muazzam kepezeliğin kefareti olamaz. Bir parça akıllı insanlar iseler sussunlar. Meclis'e girmek, eser neşretmek şöyle dursun, hatta sokakta bile vatandaş huzuruna çıkmaktan çekinsinler!"

Eski Maliye Müsteşarı Esad Tekeli'ye göre kitabın yayımlanma nedeni Faik Ökte'nin ihtirasıydı. Tekeli'ye göre yurtdışında yaşayan eski Türk vatandaşı azınlıkların Türkiye aleyhine gerçekleştirdikleri eylemlerde kitabı kullanacaklardı. Onlara yeni bir saldırı fırsatı ve imkânı verecek ve yabancı dillere çevrilmesi ihtimali olan bu kitap bir iftihar vesilesi değildi.³⁵ *Akşam*'a göre yeniden alevlenen bu Varlık Vergisi meselesinin ortaya atılmasıyla "bir kül olarak Türk milletinin ve Türk idaresinin prestiji" tehlikedeydi ve konunun söndürülmesi gerekiyordu.³⁶

³³ Ahmet Arif Meriç, *Varlık Vergisinin Satılmış Kahramanı Faik Ökte'ye açık mektup*, Raşit Bütün Matbaası, İstanbul 1951.

³⁴ Doğan Nadi, "Odanızda Oturun!", *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1951.

³⁵ "Esad Tekeli'nin cevabı", *Ulus*, 24 Mayıs 1951.

³⁶ Y.T., "Bir facia dolayısıyla", *Akşam*, 26 Mayıs 1951.

Faik Ökte'nin Cevabı

Faik Ökte *Vatan* ve *Son Posta* gazetelerine yolladığı mektuplarda şahsına yönelik eleştirileri şöyle özetledi :

- a) Varlık Vergisi kötü bir hâdiseydi, geçmişte kaldığından, tekrar ortaya atmanın bir yararı yoktu,
- b) bazı devlet sırları açıklandığından kitabın yayınlanması doğru değildi,
- c) vergiyi uygulayanlar arasında kendisi de yer aldığına göre neden o tarihte görevinden çekilmemişti? Geçmişte kendisinin yaptıklarını niye bugün eleştirmektedir?

Faik Ökte özetlediği bu eleştirilere şu cevapları verdi:

- a) Varlık Vergisi unutulmamıştı. Olay sadece zamanla kabuk bağlamıştı. Bu tür yaralar ancak üstleri açılarak ve deşilerek tedavi edilebilirdi. Geçmişteki hataların tekrarlanmaması için bu tür olayların üstlerini örtmeye kimsenin hakkı yoktu;
- b) devlet sırlarının açıklandığı iddiası geçerli değildi zira vergi alenî bir olaydı. Dahası yabancı elçiliklerinin Türkiye’de yerleşik yabancı uyruklulara tatbik edilen Varlık Vergisi hakkında verdikleri yüzlerce nota devlet arşivlerinde mevcuttu. Unutmak istediğimiz bu olaydan dünyanın bihaber olduğunu zannetmek hatalıydı;
- c) Varlık Vergisi uygulaması sırasında neden istifa etmediği konusunda eleştiri getirenler kısmen haklıydı. Genç bürokratlar inanmadıkları bir davaya sürüklenmemeliydiler;
- d) anılarının yayımlanmasından sonra Varlık Vergisi’nin adının bile sarf edilmesine tahammül edemeyen gazeteciler 1942-1943 yıllarında gazetelerinin başlarındaydı. Hacizler, satışlar ve sürgünler gözlerinin önünde yapılmıştı. Bu gazeteciler o yıllarda uygulamayı şayet onaylamıyorsa sessiz kalarak görevlerini yerine getirmemişlerdi. Ökte bu gazetecilere neden kalemlerini kırıp mesleklerini terk etmediklerini sordu. Şahsını aklama arzusunda olduğu iddiasının yanlış olduğunu, yapmak istediğinin üzerinde ince bir kabuk olan bu yarannın deşilip temizlenmesi olduğunu ekledi.³⁷

Konu TBMM’ye de intikal etti. Varlık Vergisi sırasında yapılan yolsuzluklar konusunda TBMM’ye sözlü önerge veren, daha sonra Varlık Vergisi’nin iadesi için yasa teklifi hazırlayan Seyhan bağımsız milletvekili Sinan Tekelioğlu bu kez tavır değiştirerek Faik Ökte’nin “Türk

milletini dünyaya ihbar ve şikâyet edercesine yazdığı facianın büyük kahramanlarından” biri olduğunu belirtti. Tekelioğlu’ndan sonra söz alan 1942-43 yıllarında CHP İstanbul İl Teşkilatı Reisi olan Suat Hayri Ürgüplü, Varlık Vergisi’nin siyasi ve malî tarihin hatalarından biri olduğunu, ancak bir bürokratin görevi sırasında vasıf olduğu sırları ifşa ve teşhir etmesini üzüntüyle karşıladığını söyledi.³⁸

Şükrü Saracoğlu’nun Tavrı

Varlık Vergisi sırasında başbakan olan Şükrü Saracoğlu görüşüne başvuran gazetecilere “eser benimdir, o kadar benimdir ki, bugün aynı mevkiide aynı malî şartlarla karşılaşsam, bu kanunun tecrübelerinden edindiğimiz dersleri de göz önünde tutarak bir yenisini yapmakta tereddüt etmem” cevabını verdi. Ökte’nin kitabını henüz okumadığını, okuduktan sonra da cevap vereceğini bildirdi.³⁹ Bu demeçten sonra *Hergün* başyazarı Mehmet Faruk Gürtunca Şükrü Saracoğlu’nu ateşli bir şekilde savundu. Demecin “mert ve hayalî adamların cevabı” olduğunu belirtti ve şöyle yazdı:⁴⁰

“Varlık faciası” adıyla çıkan facia kitabı, eski başbakanı hırpalamaktır. 1941 de biz de, silâh altındaydık. Biz de, vatan hizmetinde bulunduğumuz halde, geride kapayıp bıraktığımız iki lokma ekmek tezgâhımız için yüzlerce lira varlık vergisi verdik. Yani, Hadımköyünün Bahşayış siperlerinde, koruganlarında canımızı vermek için nöbet beklerken, 5 liraya çıkan şekerle bir yaşındaki çocuğumuzun gıdasından keserek, çoluğumuzun ekmeğinden arttırarak kapanan müessesemizin varlık vergisini verdiğimiz halde: “Yurt için can da, mal da feda!” diyen Atalarımızın fedakârlığından ayrılmadık. Bütün Türk millet ayrılmadı. Ses çıkaranlar kimler oldu? Onu burada açıklamıyacağız, yalnız şu var ki, varlık vergisi için para verenler, evleri, apartmanları için satış yapanlar bir çok muvazaada bulunmuş ve bugün çoğu, belki, hepsi satış yaptıkları o yerleri tekrar ellerine geçirmişlerdir.

Anadolu İstiklâl savaşında, Türk halkı varını, yoğunu vermişti. Tek kağnısı olan, tek öküzünü angaryadan kurtaramamıştı. Onların sesi neden çıkmıyor?

Bu memlekette kapitülasyonların kurulmasını özleyenler, Türk tebeasından oldukları halde, yabancı devletlerin müdahalesini nasıl rica edebilirler?

Ettiler. Yüzleri bile kızarmadı. Şimdi de bazı soysuzlar bu hain kitabı göstererek Türk vatandaşlarına:

-Bunların öcünü alacağız! Diyecek kadar küstahlıkta da bulunuyorlar.

O 1941’deki vatani bir Alman (hayat sahası) olmaktan kurtarmak için Meriç boylarında, Karadenizde, Egede bekliyen orduyu beslemek lâzımdı. Halbuki 1941 kışında ordunun hayvanını yaşatacak günlük otu bile yoktu. Her

³⁷ “Eski defterdar Faik Ökte ben hata ettim diyor”, *Vatan*, 26 Mayıs 1951 / “Yine o faciaya dair”, *Son Posta* 26 Mayıs 1951. Bu mektup 1952 yılında bir daha yayımlandı: Faik Ökte, “Vur fakat dinle!”, *Hizmet*, 4 Temmuz 1952.

³⁸ “Eski Defterdarın kitabı”, *Cumhuriyet*, 28 Haziran 1951.

³⁹ “Varlık Vergisi”, *Son Saat*, 22 Mayıs 1951.

⁴⁰ M.Faruk Gürtunca, “Saracoğlu’nun cevabı”, *Hergün*, 22 Mayıs 1951.

gün, topçu katanaları, karargâh atları katı küspe yemekten birer birer ölüyorlardı. Sıkıntı son haddini bulmuştu ve karaborsa zenginleri en mükellef bir surette ömür sürmekteydiler.

(Varlık vergisi)nin mânası, milletin memleket müdafaasına toptan bir katılığı idi. Yıllarca, orduya girmiyerek, vergi vermiyerek refahın, aile topluluğu zevkinin en yüksek mertebesine çıkanlar, asırlardır canını, malını veren öz milletler bir hizaya gelince feryadı bastılar. Hâlâ da bu feryadın akislerini duyurmak istiyorlar.

Hatalar olmadı mı? Oldu. Fakat, bugün mesuduz. O kara günlerden kurtulduk. Kaybedenler, daha çok kazanmanın yolunu buldular. Aşkale’de 20 kişi ölmüş! O yirmi kişi ölürken yalnız Balıklı civarında askerî hastahaneden her gün Anadolu ananın kaç yavrusunun kırmızı bayrağa sarılarak Kazlıçeşme mezarlığına gömüldüğünü gören gözler ne kayıplara şahit oldular. Anadolunun, ciğerpareleri için sesi çıktı mı?”

Şükrü Saracoğlu ilk demecinden bir gün sonra şöyle konuşacaktı:⁴¹

“Varlık Vergisi benim beğendiğim işlerimden biridir. O zaman içinde bulunduğumuz şartlar yani seferber edilen ordunun masraflarını karşılamak, darlık içinde düşen hazineyi takviye etmek icap ediyordu. Bunun için iki yol vardı. Birisi fakir köylünün boş ambarına yeniden el uzatmak, aşar vergisini yeniden diriltmek, diğeri de bu vatanın nimetlerinden istifade etmiş olan zenginlerimizin varlıklarına müracaat etmek idi. Biz ikinciyi tercih ettik. O zaman iktisadî, malî ihtiyaçlara cevap vereceğini ümit ettiğimiz tedbirleri ihtiva eden Varlık Vergisi Kanunu’nu Meclis’ten geçirdik. Bu kanun kendisine bağlanan ümitleri tahakkuk ettirdi ve Hazine’ye bugünkü kıymetten 600-700 milyon lira temin etti ve içinde bulunduğumuz para darlığını da bertaraf etti. Bu kanun iyi bir kanundur. İhtiyaçlara cevap vermiştir. Yalnız tatbikat esnasında bazı soysuzların bir takım suistimaller yapmış olması bu kanunun kıymetini düşürmez. Türkiye’deki varlığın büyük bir kısmı İstanbul’da toplanır. İstanbul’da toplanan bu varlığın yine mühim kısmı yabancı ve azınlıkların elindedir. Bu bakımdan varlıktan vergi alındığına göre yabancı ve azınlıklardan daha çok para alınmıştır. Kısaca şunu söyleyeyim ki Varlık Vergisi Kanunu ile malî ve iktisadî bir buhranla karşı karşıya olan memlekete hizmet ettiğime kaniim. Bu kanuna hiç kimse sahip çıkmıyormuş. Öyle ise Varlık Vergisi Kanununa Saracoğlu sahip çıkıyor ve diyor ki: Varlık Vergisi Kanunu’nu bu memlekete getiren benim. Bunun savabı da günahı da benim boynuma olsun.”

Saracoğlu’nun bu demeci üzerine 1943 yılında *Tasviri Efkar* gazetesi adına vergilerini ödemeyen mükelleflerle birlikte Aşkale’ye giden Feridun Kandemir⁴², Şükrü Saracoğlu’na hitaben uzun bir cevap yayımladı. Kandemir devletin parayı tahsil etme açısından daha medenî ve makul çare ve imkânları kullanacağına bu tür zorba ve zulüm yollarını

⁴¹ Sadettin Işık, “Varlık Vergisi ve Şükrü Saracoğlu”, *Son Telgraf*, 23 Mayıs 1951.

⁴² Kandemir Varlık Vergisi’ni ödemeyen mükelleflerle birlikte Aşkale’ye yaptığı yolculuğu ve oradaki yaşamı *Tasviri Efkar* gazetesinde yazı dizisi olarak yayımlandı. (28 Ocak-8 Şubat 1943). Daha sonra yazı dizisi yarıda kesildi. Bunun nedenini yıllar sonra açıkladı. Yazı dizisinin kesilmesinin nedeni Kandemir’in yazısında “kurt sesleri, kurt izleri” ve “dondurucu bir soğuk var” gibi cümleler kullanmış olmasından ötürü mahkûmların bütün dünyaya “mazlum bir vaziyette gösterilmeleri üzerine” Şükrü Saracoğlu’nun Kandemir’in Aşkale’den derhal uzaklaştırılması talebiydi. Aynı yılın Ağustos ayında Saracoğlu ile karşılaşan Kandemir kendisine Aşkale’nin koşullarını ve Saracoğlu’nun hocası olan Gad Franko’ya tahakkuk ettirilen ve 375.000.- lira vergi tahakkukunun

kullanmasının affedilemez olduğunu belirtti. Aşkale'ye gönderilen kişilerin hiçbir delil bulunmadan “ölümden de beter azap ve işkenceye mahkûm” edildiklerini belirtti. Kandemir Saracoğlu'nun eski hocası hukuk doktoru Milaslı Gad Franko'nun durumunu, Aşkale'ye gönderilen azınlıkların Saracoğlu'na söyledikleri “Devlet insandan mevcut olan her şeyini hatta canını isteyebilir, ama elinde hazır bulunmayan bir şeyi nasıl ister?” sözlerini, bu insanların karda kıyamette, bizzat Saracoğlu'nun emriyle, “Nuh nebiden kalma ışıksız, kalorifersiz, camları kırık buz gibi vagonlarıyla bir hayvan sürüsü halinde” Aşkale'ye sevk edildiklerini hatırlattı. Kandemir, bütün bunları bilmesine imkân olmayan, verginin tatbikatına da bizzat katılan Saracoğlu'nun “o benimdir ve bugün de bir yenisini yapmakta tereddüt etmem” sözlerini nasıl sarf edebildiğini sordu ve Saracoğlu için “alınacak ders”in susup konuşmadan oturmak ve kendisini unutturmak olduğunu yazdı.⁴³

1951 yılı Belediye Seçimleri

1951 yılında, İstanbul belediye seçimlerinin propaganda çalışmaları sırasında Varlık Vergisi tekrar gündeme geldi. CHP'nin İstanbul adaylarından Dr. Lütfi Kırdar seçim konuşmasında şöyle konuştu:⁴⁴

“Daima bir ihtilâl unsuru olduğumu seçimlerde gösterdiğim anlayışla varlık vergisi zamanında da vatandaşların lehine sarfettiğim gayretle ispat ettim. Seçim münasebetiyle muarızlarımız varlık vergisini istismar ederek aleyhimize ve şahsıma şiddetle taarruz ediyorlar. Bu propaganda yolu. Bu propaganda yolu çok hatalıdır. (...)

Varlık vergisindeki hata ve sevalarda Demokrat Parti ile müşterekiz. Çünkü: Bu kanun 1942 de çıktı. Partiler ise 1945 de ayrıldı. Bugünkü iktidar partisinde yer alan o zamanki milletvekilleri acaba o kanuna itiraz etmişler miydi?

O zaman milletvekili olmadığım için kanuna itiraz salâhiyetim yoktu. Bilirsiniz ki vergileri hükûmet düşünür, kanunları Büyük Millet Meclisi çıkarır. İdareciler de tatbik eder. Kanunun tatbikindeki elemanların bir çoğu bugün Demokrat Partisinin vekilleri, milletvekilleri ve ileri gelen şahsiyetleridir. Bunlar arasında bile bu hususta istikbali gören, komisyonlarda azaları daima itidale sevk için uğraşan, merkezi cesaretle ikaz eden tek adam nâçizane şahsım olmuştur. Bu hususta istenmiyerek her şey ifşa edilmiştir. Pek menfi bir fikirle neşrolunan kitabda vazifemi nasıl yaptığım açıklanmıştır. Komisyonlardaki mücadelelerimden başka Ankara'ya giderek 500 liralık mükellefiyetlerin isabetsizliğini izah ederek hükûmetten bunların affını ben rica ettim. Bunların çoğu Ermeni, Rum, Musevi olan 50 bini müteceviz vatandaşların fakir fukaranın ızdırab çekmemesine sebep oldum.

haksızlığını aktarması üzerine Kandemir Saracoğlu'nun durumu belki bir nebze idrak ettiğini yazdı. (*Yakın Tarihimiz*, Türkp petrol Yayınları, C.1, Sayı 6, 1962, s. 181-183).

⁴³“Kandemir'in cevabı”, *Son Saat*, 23 Mayıs 1951. Gad Franko'nun biyografisi için bkz. Rifat N. Bali, *Devlet'in Yahudileri ve “Öteki” Yahudi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 109-160.

⁴⁴“Partilerin şehrimizdeki seçim toplantıları”, *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1951.

Umum vergilerin bir nisbet dairesinde indirilmesine muvaffak oldum. Binaenaleyh varlık vergisindeki rolüm bana zaaf değil, kuvvet verir.”

Vatan gazetesi İstanbul Belediye seçimleri vesilesiyle her partinin adaylarıyla ilgili bir tahlil yaptıktan sonra olayı bir de azınlıklar açısından inceledi. Hukukî açıdan Türkiye’de azınlık mevcut olmadığını, azınlıkların işlerinde güçlerinde ticaret erbabı olduklarını yazdı. CHP’nin Varlık Vergisi Kanunu ile ilgili sorumluluğu konusunda Tek Parti döneminde bütün siyasetçilerin CHP üyesi olduklarını belirttikten sonra Dr. Lütfi Kırdar’ın verginin uygulanması sırasında kahramanca mücadelesi vurgulanarak, oyların CHP adayları Lütfi Kırdar ve Necmettin Sadak’ta yoğunlaşması ve Varlık Vergisi aleyhinde yapılan haksız suçlamalara da kapılmaması istendi.⁴⁵

Leon Taranto – Refik Bezmen Tartışması

1952 yılında Varlık Vergisi bu sefer Mensucat Santral A.Ş. eski ortaklarından Leon Taranto’nun TBMM’ne yaptığı başvuruya gündeme geldi. Leon Taranto başvurusunda Yargıtay Ticaret Dairesi Başkanı Faiz Yörükoğlu, aynı daireden Kemal Kovacı, Fazıl Suluçbay ve Ali Ulvi Şar ile eski İstanbul Ticaret Mahkemesi Reisi ve Balıkesir milletvekili Müfit Erkuyumcu , Ticaret Mahkemesi üyesi Hikmet Sancar, eski Yargıtay Başkanı Halil Özyürek ve eski Adalet Bakanı Ali Rıza Türel’in görevlerini kötüye kullanmalarından dolayı Yüce Divan’da yargılanmaları ve Anayasa’nın 161 inci maddesine göre mal beyanına tâbi tutulmalarını istedi. Leon Taranto başvurusunda Varlık Vergisi’nin uygulandığı yıllarda dört milyon liralık malın bu şahıslar tarafından 400.000 liraya satın alındığını belirtti.⁴⁶ Eski Adalet Bakanı Ali Rıza Türel ve Balıkesir milletvekili Müfid Erkuyumcu bu iddiaları tezkip ettiler ve olayın Leon Taranto’nun tarh edilen Varlık Vergisi’ni ödeyebilmek için Mensucat Santral A.Ş.’deki hisselerini Dönme kökenli ortağı Refik Bezmen’e satması ve daha sonra gabin iddiası ile bu satışın fesh edilmesi talebine dayandığını belirttiler. Müfid Erkuyumcu Taranto’nun açtığı davanın reddedildiğini ve Yargıtay’ın da kararı onayladığını belirtti.⁴⁷ Türk hukuk tarihine “Taranto-Bezmen davası” olarak geçen bu dava hakkında taraflar görüşlerini

⁴⁵ “İstanbul’da kime rey vermeli?”, *Vatan*, 11 Eylül 1951.

⁴⁶ “Garip bir idda”, *Son Telgraf*, 18 Ocak 1952, “Divanı Ali Kurulması teklifi”, *Yeni Sabah*, 18 Ocak 1952.

⁴⁷ “Ali Rıza Türel Leon Taranto’yu dava ediyor”, *Son Telgraf*, 22 Ocak 1952.

iki risaleyle kamuoyuna aktaracaklardı.⁴⁸ İslâmcı *Hüradam* gazetesinde yazan Cevat Rıfat Atilhan bu olayı “Yahudi mülkümüzün temelini saldırmıştır” başlığı ile manşetten haber yaptı.⁴⁹

Aynı yıl *Hizmet* gazetesi CHP’ni ağır bir dille eleştirmek için Varlık Vergisi meselesini tekrar gündeme getirdi. *Hizmet* “Varlık Vergisi bir devlet gangsterliğidir” başlığıyla başlattığı yayın kampanyası sonucunda⁵⁰ Varlık Vergisi yüzünden servetlerini kaybeden gayri müslim yurttaşlar gazeteye başvurup anılarını aktardılar.⁵¹

DP Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan’ın Sebep Olduğu Tartışma

1953 yılında Varlık Vergisi bu sefer DP Tokat milletvekili Ahmet Gürkan sayesinde gündeme gelecekti. Gürkan’ın tahsil edilen Varlık Vergisi’nin iadesi konusunda Meclis’e bir kanun tasarısı vereceği haberi üzerine *Şalom* gazetesi bu yaranın DP hükümeti tarafından kapatılacağını umduğunu yazdı.⁵² Ahmet Gürkan’ın Varlık Vergisi Kanunu’nun kabul edildiği tarihte Cumhurreisi, Başvekil ve vekil olanların genel seçimlere katılma haklarına sahip olmamaları için bir yasa teklifi hazırlayacağı haberinin basında yer alması üzerine *Cumhuriyet* başyazarı Nadir Nadi böylesi bir teklifin her türlü demokratik ilkelere aykırı olduğunu, bir vatandaşın temel hakları üzerinde kısıtlama yapılamayacağını yazdı.⁵³ Bu yazıya verdiği cevapta Gürkan ilk önce öyle bir yasa tasarısı teklifi hazırlamadığını belirtti. Daha sonra devrimlerin en önemli özelliklerinin din ve mezhep farkı gözetmeksizin tüm vatandaşları eşit olarak görmeleri olduğunu, CHP devrinde ise bunun böyle olmadığını en önemli örneğinin Varlık Vergisi Kanunu olduğunu yazdı. Bu vergi vesile edilerek “sırf gayri müslim oldukları için” birçok vatandaşın ocaklarının söndürüldüğünü, Aşkale’ye sürdürüldüklerini ve orada öldürüldüklerini ekledi.⁵⁴

⁴⁸ Leon N. Taranto Tur’arlan, *Varlık Vergisi Faciasının Neticelerinden Taranto-Bezmen Davası*, Tan Matbaası, İstanbul 1951. Buna bir savunma olarak Refik Bezmen de şu cevabı yayınladı : *Adaletle Saygı Gösterelim. Taranto-Bezmen Davası Münasebetile Bay Leon Taranto Tarafından Çıkarılan Broşüre Kısa Bir Cevaptır*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1952.

⁴⁹ “Yahudi mülkümüzün temelini saldırmıştır”, *Hüradam*, 25 Ocak 1952.

⁵⁰ “Varlık Vergisi Bir Devlet Gangsterliğidir”, *Hizmet*, 26 ve 27 Haziran 1952.

⁵¹ “Varlık Vergisi Faciası”, *Hizmet* 1, 3 ,4 ve 5 Temmuz 1952.

⁵² “El empreesto de Varlık Vergisi”, *Şalom*, 19 Mayıs 1953.

⁵³ Nadir Nadi, “Tuhaf bir teklif”, *Cumhuriyet*, 29 Kasım 1953.

⁵⁴ “Bir cevap”, *Cumhuriyet*, 16 Aralık 1953.

Bu cevabın yayımlanması üzerine, *Şalom* başyazarı yayınladığı açık mektupta Gürkan'a "eğer Türk milleti 1954 seçimlerinde bizi bir daha seçerek B.M.M.'ne mebus olarak gönderirse 1946 seçimlerindeki faciaların ve Varlık Vergisi müsebbiplerinin her türlü siyasi haklarının alınması için muhtelif tekliflerde bulunacağım" dediğini hatırlatarak bunu neden 1954 milletvekili seçimlerinden sonraya bıraktığını ve hemen yapmadığını sordu. Verginin bir kısmının hemen iadesinden bütçenin sarsılmayacağını, hükümetin de bu konuda destek olacağını umduğunu yazdı.⁵⁵ Avram Leyon'un Ahmet Gürkan'a yazdığı açık mektup *Dünya*, *Zaman*, *Son Telgraf*, Ermeni basınından *Jamanak* ve *Marmara*, Rum basınından *Apoyevmatini* gazetelerinde iktibas edildi. Ancak bu yazı bir polemige yol açacaktı. *Hürses*'te yazan Turhan Erker bu yazıya atıfta bulunarak Yahudi asıllı vatandaşların Varlık Vergisi'nin iadesini talep ettiklerini "hayret, dehşet, ibret ve nefretle" öğrendiğini belirtti. Dünyanın her yanında her devletten birçok şeyler istendiğini ancak verdiği vergiyi geri isteyen "vatandaş denen küstahlar"ın ancak Türkiye'de yaşadıklarını belirtti. Bu vergiyi geri isteyenlerin, Türk milleti yüzyıllar boyunca savaşırken "yan gelip oturarak servet sahibi olan" kişiler olduklarını ve Aşkale'de çalıştıkları iki ayın hesabını sorduklarını belirtti. Yazar Yahudilerin Tokat milletvekili Ahmet Gürkan'ı siyasi mevta haline getirdiklerinin hiç farkında olmadıklarını, "kanında bir damla Türklük olan hiç kimse"nin Ahmet Gürkan'a gelecek yedi nesil boyunca tek oy vermeyeceğini ekledi. Yahudi vatandaşların çok isterlerse Ahmet Gürkan'ı da beraberlerinde alıp İsrail'e gidebilecekleri, onu İsrail'de ebedi Cumhurbaşkanı yapabileceklerini ve şayet Türkiye'yi terk ederlerse kendilerine sadece ödedikleri Varlık Vergisi'nin iadesine değil, ayrıca üstüne para verilmesine de tek kişinin itiraz etmeyeceğini yazdı.⁵⁶ *Şalom* başyazarı Avram Leyon cevabında yazarın Yahudileri Türkiye'den "kovma küstahlığı"nda bulunduğunu, nice ailenin Varlık Vergisi yüzünden perişan olduğunu, kendisi Çatalca'da çalışırken Turhan Eker'in belki otel salonlarında şampanya içtiğini hatırlattı.⁵⁷

Bu polemik devam ettiği sırada *Yeni Sabah* bir başyazarısında Türkiye'nin Varlık Vergisi, maden ocaklarının tasarruf ve işletme haklarının iptalleri, ormanlara sahip olanların mülkiyetlerine son verilmesi, yabancı şirketlere el koyulması, Hilâfet'in ilgası ile tüm hanedan varislerinin mallarına el konulması türünden hukuk dışı uygulamalarının bir hukuk devleti

⁵⁵ Avram Leyon, "Tokat mebusu sayın Ahmet Gürkan'dan bir rica", *Şalom*, 24 Aralık 1953.

⁵⁶ Turhan Erker, "Doğru Filistine", *Hürses*, 28 Aralık 1953.

⁵⁷ Avram Leyon, "Hürses gazetesine zaruri bir cevap", *Şalom*, 7 Ocak 1954.

ilkelerine sığmadığını hatırlattı ve geçmişteki bu kötü örneklerin geleceği aydınlatmasını diledi.⁵⁸

1954 yılı Milletvekili Genel Seçimleri

Varlık Vergisi 1954 yılında da gündeme gelecekti. Yahudi gazeteci Robert Bally yazısında Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın Amerika Birleşik Devletleri'ne yaptığı gezinin dönüşünde Varlık Vergisi meselesini bir daha ele alıp bu yarayı mantıklı ve âdil bir şekilde sonuçlandırmasını diliyordu.⁵⁹ 1954 yılında milletvekili aday listeleri yayımlandığında Yahudi toplumunu temsilen CHP'den Munis Tekinalp, DP'den Hanri Soryano, CMP'den de Cemil Beraha'nın milletvekili adayları oldukları görüldü.⁶⁰ Seçim öncesinde Tekinalp ile yapılan bir mülakatta Varlık Vergisi konusunda düşünceleri ve milletvekili seçildiği takdirde bu yarının tamiri için uğraşıp uğraşmayacağı soruldu. Tekinalp verginin elim bir hâdise olduğunu, seçildiği takdirde elinden geleni yapacağını belirtti.⁶¹ Tekinalp'ın CHP'den adaylığı konusunda yazı yazan *La Vera Luz* gazetesi Tekinalp'ın "Yahudi" olduğunu söylemekten üzüntü duyan bir kişi olduğunu, Yahudi ırkı ile hiçbir bağlantısı olmaması için Moiz Kohen olan adını Tekinalp'a değiştirdiğini yazdı. Türkiye Yahudilerinin temsilcisi olarak milletvekili adayı olmadığını beyan eden Tekinalp'ın Yahudi cemaatinin çıkarlarını nasıl temsil edeceğini ve koruyacağını sordu. Türkiye Yahudilerinin anısı hâlâ taze olan Varlık Vergisi nedeniyle CHP'ye karşı hiçbir sempati duymadıklarını belirtti ve okurlarını DP'ye oy vermeye davet etti.⁶² Seçim kampanyası sırasında CHP İstanbul adaylarından Ekrem Özden konuşmasında tüm vatandaşları eşit haklara bağlı insanlar olarak gördüklerini ve mezhep ve din farkı kabul etmediklerini söyledi.⁶³ Bedii Faik radyoda yaptığı konuşmada Varlık Vergisi'nin bir hata ve anti demokratik uygulama olduğunu belirtti. Bedii Faik'in bu konuşması üzerine *La Luz de Turkiya* gazetesi Tekinalp'ın *Şalom*'da yayımlanan mülâkatına atıfta bulunarak CHP'nin Varlık Vergisi haksızlığını düzeltmek için şimdiye kadar ne beklediğini sordu.⁶⁴ 1954

⁵⁸ "Hukuk devleti kurmak ihtiyacı", *Yeni Sabah*, 27 Aralık 1953.

⁵⁹ Robert Bally, "El viaje de su excelencia Celal Bayar por las Americas", *La Luz de Turkiya*, 10 Şubat 1954.

⁶⁰ "CHP adayları", *Cumhuriyet*, 12 Nisan 1954 / "DP adayları", *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1954, *La Vera Luz*, 22 Nisan 1954.

⁶¹ "CHP İstanbul adayı Munis Tekinalp ile bir mülakat", *Şalom*, 15 Nisan 1954.

⁶² İlyazer Menda, "La kampanya electoral", *La Vera Luz*, 22 Nisan 1954.

⁶³ "CHP dün 10 siyasi toplantı yaptı", *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1954.

⁶⁴ Robert Bally, "Hermanos ! Todos a votar", *La Luz de Turkiya*, 28 Nisan 1954.

seçimleri DP'nin zaferi ile sonuçlandı ve Tek Parti döneminde uzun yıllar cemaat başkanlığı yapan Hanri Soryano DP'den İstanbul milletvekili seçildi.⁶⁵

1954 yılında Varlık Vergisi'nin gündeme gelmesine vesile olan bir diğer neden bir gazete haberi idi. Bir Alman mahkemesinin Hitler döneminde Alman Yahudilerinin mal ve mülklerini baskı altında sattıklarından bu satışların gayri kanuni olduklarına karar verdiğini bildiren bir haber üzerine *La Vera Luz* gazetesi hükümetin bu kararı örnek alıp Yahudilerin Varlık Vergisi döneminde sattıkları gayri menkullerin satış fiyatlarının o dönemdeki aynı gayri menkullerin normal satış fiyatlarıyla karşılaştırılıp yapılan haksızlıkları gidermesini istedi. *La Vera Luz* Varlık Vergisi'nden muzdarip olan herkesin tazmin edilemeyeceğini idrak ettiğini ancak Varlık Vergisi'ni ödeyebilmek için gayri menkullerini satmak zorunda kalan vatandaşların uğradıkları zararın, gayri menkullerin şu andaki sahiplerine zarar vermeden tazmin edilmesini istedi. Başyazar satırlarını “Tanrı aşkına! DP ve Adnan Menderes hükümeti bu konuya acil müdahale etsin” yakarıyla bitirdi.⁶⁶

1957 Yılı Genel Seçimleri

Bu seçimlerde Yahudi toplumunu temsilen CMP'den Dr. İzak Taranto, HP'den Dr. S. Becerano, DP'den İzak Altabef ve Yusuf Salman, CHP'den avukat Erol Dilek aday gösterilecekti.⁶⁷ Seçim konuşmaları sırasında DP adayı Yusuf Salman şöyle konuşacaktı:⁶⁸

“CHP devrinde ekalliyet olarak korku içinde yaşıyorduk. Sonumuzun ne olacağını bilmiyorduk. Varlık Vergisi çıkardılar. Malımızı mülkümüzü alarak bizleri Aşkale'ye sürdüler. Üniversite mezunu çocuklarımız asker oluyordu. Biz bu vatanda doğmamış gibi herkese silâh bize kürek veriyorlardı. 20 kur'a ekalliyeti silâh altına aldılar. Bütün Anadolu'yu gezdirerek “işte gâvur taburları” diye bizi takdim ettiler. Ekalliyet bunların hepsini unutmadı. Çok şükür DP sayesinde bütün vatandaşlık ve insan haklarına sahip olduk. Ölsek CHP'ye rey vermeyeceğiz”.

CHP adayı avukat Erol Dilek ise İstanbul Kuledibi'nde yaptığı toplantıda CHP'yi şu sözlerle savunacaktı: “DP'liler modası geçen Varlık Vergisi propagandasını tazelemeye çalışıyorlar.

⁶⁵ “İstanbul'un seçtiği yeni milletvekilleri bugün mazbatalarını alıyorlar”, *Cumhuriyet*, 6 Mayıs 1954.

⁶⁶ Roberto Bally, “Varlık Vergisi un egzemplo muy lojik”, *La Vera Luz*, 15 Aralık 1954.

⁶⁷ “CHP İstanbul ve Ankara adayları”, *Cumhuriyet*, 6 Ekim 1957.

⁶⁸ “Ekalliyetler İçin Muhalefet ve İktidar Birbirini İtham Ediyor”, *Hürriyet*, 12 Ekim 1957.

Halbuki işin aslı bambaşkadır. Bu verginin kanun teklifini yapanlar bugün birer DP'lidir, İstanbul'da onların iddia ettiği adaletsiz tarhi yapanlar da bugün DP'lidir. Aşkale'ye sevk muamelesi yapanların başında ise bugün DP erkânından biri bulunmaktadır.” Seçim propagandası sırasında özellikle gayri müslim seçmenlerin yaşadıkları semtlerde yapılan konuşmalarda Varlık Vergisi konusunun tekrar gündeme gelmesi üzerine Devlet Bakanı Emin Kalafat verginin sorumlularının DP saflarında yer aldıkları iddiasına cevaben Tek Parti döneminde Millî Şef İnönü ve etrafındaki birkaç kişinin arzu ve iradeleri dışında herhangi bir yasanın çıkarılmayacağını hatırlatıp CHP adaylarının bu konuya hiç değinmemelerinin en akılcı davranış olacağını belirtti.⁶⁹ DP'nin Kuledibi'nde düzenlediği toplantıda DP adaylarından Mithat Perin azınlıklar meselesine değinerek “gerek din, gerekse vicdan hürriyeti bakımlarından DP devrinde tam bir imkân sağlanmış din, ırk ve milliyet farkı hiçbir zaman düşünülmemiştir. Bu mevzuda bütün vatandaşlarımıza karşı hesap vermeye vicdanlarımız açık ve hazırdır” şeklinde konuştu. DP İstanbul milletvekili Rum asıllı Alexandros Hacopulos ise “Varlık Vergisi'nde zarar görenlere CHP iktidarı kırk para vermemiştir. Ayrıca 1941 senesinde 25-45 yaşları arasındaki gayri müslimleri süren CHP'ni asla unutmadık. Bunları hatırlayarak CHP'ne rey vermeyiniz” sözleriyle CHP'yi eleştirdi.⁷⁰ 1957 seçimlerini DP tekrar kazanacak, Yusuf Salman ve İzak Altabef İstanbul milletvekili seçileceklerdi.

1957 genel seçimlerinden günümüze kadar uzanan yıllarda Türkiye aralıklı olarak bir muhtıra ve iki askerî darbe yaşayacaktı: 27 Mayıs 1960 ihtilali, 12 Mart 1971 muhtırası ve 12 Eylül 1980 ihtilali. Bu çalkantılı yıllarda Varlık Vergisi bir daha ne gayri müslim yurttaşlar, ne de siyasetçiler tarafından ağza alındı. DP'nin iktidar olduğu on yıl zarfında Varlık Vergisi'nin iade edileceğine dair büyük ümitler besleyen azınlıklar bu ümidin hiç bir zaman gerçekleşmeyeceğini, bu konunun DP tarafından sadece CHP'ni eleştirmek için konu edildiğini idrak edeceklerdi. Varlık Vergisi'nin yeniden kamuoyunun ve basının gündemini işgal etmesi için 1992 yılını beklemek gerekiyordu.

İspanya'da Yaşayan Yahudilerin Osmanlı İmparatorluğu'na Göçlerinin 500. Yılı Kutlamaları ve Varlık Vergisi

500. Yıl Vakfı'nın Kuruluşu ve Varlık Vergisi'ne Bakış

⁶⁹ “Varlık Vergisi Faciasından Sadece CHP İdaresi Mesuldür”, *Son Havadis*, 13 Ekim 1957.

1492 yılında İspanya'dan kovulan *Sefarad* Yahudilerin Osmanlı İmparatorluğu'na göç etmelerinin 500. üncü yıldönümünün kutlamaları Türk Yahudi Cemaati ileri gelenlerinin 1989 yılında kurdukları 500. Yıl Vakfı bünyesinde yürüttükleri etkin bir iç ve dış tanıtım faaliyetleri çerçevesinde başladı ve yıldönümü olan 1992 yılında doruk noktasına ulaştı. Vakfın kuruluş senesinde belirtildiği gibi amaç "...Türk toprağını vatan seçen Musevilere kucak açan Türk milletinin insancıl yaklaşımını en geniş şekilde yurt içinde ve yurt dışına duyurmak ve Musevi yurttaşlarımızın şükran ifadelerinin açıklanmasına yardımcı olmak" idi. Hal böyle olunca bu tanıtımın bir yerde Türkiye Cumhuriyeti tarihinin dikenli ve pek de hoş olmayan taraflarını ayıklamak suretiyle gerçekleşeceği açıktı. Cumhuriyet tarihinin örtbas edilemeyecek derecede kamuoyuna mal olan azınlık karşıtı siyaset örneği Varlık Vergisi idi ve bu konunun kutlamalar esnasında gündeme getirilmesi tartışmalara yol açacaktı.

Şalom başyazarının bir yazısında,

"Son senelerde yurdumuza gelen yabancı gazeteci ve bilim adamları bizlerle görüştiklerinde mutlaka Türk Yahudilerinin dile getirmekten kaçındıkları Varlık Vergisi olayı hakkında sorular yöneltmişlerdir. Bunun haksız bir olay olduğunu daima söyledik. Ancak belirtmek isterim ki o günün şartlarında yapılan bu yanlışlık uygulanmasa idi çok daha uzun dönemde bu sermayenin el değiştirmesi önemli ölçüde kendiliğinden oluşacaktı. Nüfusun yüzde 0.5'inden azını oluşturan Müslüman olmayan Türklerin ticaretin önemli bir bölümünü elde tutmaları bugün halen düşünülebilir miydi?"

ifadesi kutlama etkinlikleri nedeniyle Türkiye Yahudileri konusunda haber yapan yabancı gazetecilerin bu konuyu sorgulamalarına bir cevaptı ve bu cevap bir yerde Varlık Vergisi'ni mazur görmekteydi.⁷¹ *Şalom*'un bu başyazısına tek eleştiri İsrail'de yaşayan Selim Amado'dan gelecekti. Amado bu satırlara şöyle itiraz ediyordu:⁷²

"Demek onca, Varlık Vergisi, sermayenin el değiştirmesi, azınlıkların ticaret hayatındaki yerlerinin azaltılması politikasıdır. Saracoğlu hükümetinin hatası, acele etmesi, işi zamana doğal gelişmelere bırakmamış olmasıdır. Eğer bir ifade hatası yoksa bizlerden bir arkadaşın bu yazdıkları çok gücendiricidir. "Gerçekler bir bütün" ise, "Varlık Vergisi", başta Yahudiler olmak üzere Türkiye'de yaşayan azınlıklara, Avrupa'ya hâkim olacağı sanılan Nazi Almanya'sı doğrultusunda indirilen feci bir darbedir. Bütün aydın Türklerin ifade ettiği gibi bir "facia"dır ve "hata" olmuştur. Vergilerini ödemeyenlerin taş kırmaya gönderilmesi, ailelerin sefil olması neticesini doğurmuştur. Gerçi Varlık Vergisi, Avrupa Yahudiliğinin o günlerde başına gelenlerin yanında "ehven-i şer"

⁷⁰ "DP Din ve Irk Farkını Ortadan Kaldırmıştır", *Son Havadis*, 17 Ekim 1957.

⁷¹ Silvyo Ovadya, "Gerçekler bir bütündür", *Şalom*, 8 Ocak 1992, s. 1.

⁷² Selim Amado, "Takdir ve Üzüntü", *Haber*, (Tel Aviv), 24 Ocak 1992.

teşkil eder. Fakat, servetleriyle birlikte gururlarından, yaşayış standartlarından, uçurumdan düşercesine kopan insanların hatırasına hürmet, her Yahudiden beklenen bir davranıştır”

Doç. Dr. Çetin Yetkin’in “Varlık Vergisi ırkçı bir olaydır. Yahudi toplumundan bazı kişilerle konuştuğumuzda olaya bu kadar net bakmak istemediklerini gördüm”⁷³ gözlemiyse gene Selim Amado tarafından “Türkiye’li Yahudilerde geçmişini unutmak istemek, sonraki nesillere aktarmak istememek gibi sadece psikologların açıklayabileceği kronik bir hastalık” satırlarıyla eleştiriliyordu.⁷⁴

1992 yılında Varlık Vergisi gündeme Rıdvan Akar’ın tezini kitaplaştırmasıyla gelecekti. Akar *Şalom* gazetesiyle yaptığı uzun söyleşide kendisine yöneltilen “Varlık Vergisi konusunun işlenmesi, sizin Türkiye Cumhuriyeti tarihine bir katkınız mıdır?” sorusuna şöyle cevap verecekti:⁷⁵

“Ben bir katkı olduğuna inanıyorum. Ancak bu katkıda bulunmamı istemeyenler olduğunu da itiraf etmeliyim. Bunlar iki yönlüydü: Birinci kesim Türklerdi. Türklerden özellikle resmî tarih anlayışı ile kendini sınırlayanlardı. Onlar şöyle düşünüyorlardı:

“Bu tarihî bir olaydır. Tarihî bir olay olduğuna göre neden bunu yeniden ısıtıp insanları tedirgin ediyorsun?” Öyle bir tepki onlarca haklıydı çünkü bakış açıları bu tip şeylerin kendi saygınlığıyla karşılaştırılmasıydı. Benim de onlarla fazla bir derdim yoktu!

Öte yandan beni rahatsız eden ikinci bir çevreden, azınlık çevrelerinden gelen tepki oldu. Onlar da Varlık Vergisi konusunun gündeme getirilmesinden rahatsızlık duydular. Örneğin Musevi Cemaati’nden böylesi bir tepki aldığımı itiraf etmeliyim: Hele hele 1992’de yani 500. Yıl Kutlamaları çerçevesinde Türkiye’nin dünyadaki imajının tazelenmesine yönelik bir takım girişimler gerçekleştirilirken, aynı yıl içerisinde bir araştırmacının, çok yakın tarihte Musevilere ve diğer azınlıklara karşı olumsuz bir uygulamayı gündeme getirmiş olması bu kutlamayı yapanlar tarafından biraz eleştirel bir gözle bakılıyordu.”

16 Temmuz 1992 Tarihli Heybeliada Toplantısı

500. Yıl kutlama etkinlikleri çerçevesinde 16 Temmuz 1992 günü Heybeliada’daki İsmet İnönü Evi’nde düzenlenen ve Prof. Dr. Stanford J. Shaw’un katıldığı “Türkiye ve Soykırım” konulu konferansta hazır bulunan Türk Yahudi Cemaati liderleri tahmin edilebileceği gibi Varlık Vergisi’ni önemsizleştirmeye, sıradanlaştırmaya ve mazur göstermeye çalışacaklardı.

⁷³ “Doç. Dr. Çetin Yetkin’le söyleşi”, *Şalom*, 18 Mart 1992, s. 6.

⁷⁴ Selim Amado, “500. yılın faydası”, *Haber*, (Tel Aviv), 3 Nisan 1992.

⁷⁵ “Rıdvan Akar ve Varlık Vergisi”, *Şalom*, 15 Nisan 1992, s. 5.

Rıdvan Akar'ı “aykırı görüş” getirmesi amacıyla toplantıya davet eden *Şalom* başyazarı ve yayın koordinatörü Silvyo Ovadya ve iç haberler müdiresi Suzan N. Tarablus toplantısı sırasında lüzum hasıl olduğu takdirde kendisine “biz sizi tanımıyoruz” şeklinde davranacaklarını ikaz ediyorlardı. Bu toplantıda İsmet İnönü bir “iyilik fetişi” şeklinde takdim edildi. Buna bir dinleyicinin “İnönü o kadar iyi insansa niye ilk seçimlerde Yahudilerin yoğun yerleşim merkezi olan Balat'tan en düşük oyu aldı?” şeklindeki tepki göstermesi üzerine 500. Yıl Vakfı üyesi Yılmaz Benadrete “oy verenler en aşağı, en cahil tabaka idiler, ondan O'na oy vermediler” cevabını verecekti. Toplantıda konuşan 500. Yıl Vakfı Başkanı Jak Kamhi, İsmet İnönü'nün teyzesini Girit'ten kurtardığını belirtmesi üzerine söz alan Rıdvan Akar “Jak Kamhi'nin amcası da Aşkale'de öldü” cevabını verdi. Bunun üzerine Akar dinleyiciler tarafından ağır bir dille “provokatör”lükle suçlandı, “toplantıyı bozmak için kaç para aldın?” türünden sözlü sataşmalarla karşı karşıya kaldı.⁷⁶ Bu tartışmalar sırasında *Şalom* yöneticileri Rıdvan Akar'ı kendilerinin davet ettiklerini belirtmemeyi ve onu tanımazlıktan gelmeyi tercih ettiler.

31 Mart 1994 Tarihli Varlık Vergisi Paneli

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın 31 Mart 1994 tarihinde düzenlediği, yöneticiliğini Doç. Dr. Ayhan Aktar'ın yaptığı, Yılmaz Karakoyunlu, eski bakanlarından Hayrettin Erkmen, 500. Yıl Vakfı üyesi Yılmaz Benadrete, Dimitri Karataş ve Alexandra Hanım'ın katıldıkları “Varlık Vergisi” panelinde Benadrete ve dinleyiciler arasında bulunan 500. Yıl Vakfı Koordinatörü Harry Ojalvo'nun konuşmaları gene Varlık Vergisi'ni mazur görmeye ve haklı temellere dayandığını kanıtlamaya yönelikti. Yılmaz Benadrete'ye göre düzenlenen “bu tür paneller Türk aydınının, Türk tarihçisinin net ve objektif görüş alması için yararlı” idi, ancak bir gözlemi ve çekincesi vardı: “Türk tarihçileri ve aydınları panik içinde bir mea culpa çıkarmak istiyorlar. Tarih açısından net realiteyi görmek gerekir, ancak tarihin yorumu önemli” bir olguydu. Yılmaz Benadrete'ye göre bu panellerde ortaya konulan “tarih yorumları”nın “bir tehlike”si mevcuttu. O da bu “yorumlar”ın Türkiye'nin yurtdışındaki imajına bir “gölge” teşkil etmeleriydi. Amerika ve Avrupa'da Türkiye Cumhuriyeti lehine lobcilik yaptığını belirten Yılmaz Benadrete şöyle konuşuyordu:

⁷⁶ Rıdvan Akar ile 31 Mart 1997 günü yapılan görüşme.

“Bir Türk Yahudisi olarak bu Varlık Vergisi olayında küçük bir zümrenin yapmış olduğu hata üzerinde durmaktansa altı milyon Yahudi Avrupa’da yakılırken benim Cumhurbaşkanım, benim Başbakanım, benim bakanım ailemden para almış. Onu almış canımı kurtarmıştır, bunu çok iyi vurgulamak lazım. Bu olay bir ırkçı olay değildir, bir dinî olay değildir. Bu olay doğrudan doğruya fakirle zengin, ezilenle ezilmeyenin yani iktisadî baskı altında kalanların öyküsüdür. Bu dünyanın her yerinde vardır. Bu paraları verdikten sonra gene müreffeh duruma geldik. Bir hata işlenmişse bunların muhasebesini yapmak değil o muhasebeyi bırakalım, el ele verelim. Bütün mesele oradadır.”

Panele katılan Yılmaz Karakoyunlu’nun tepkisi Yılmaz Benadrete’yi takdir etmekte:⁷⁷

“Ne zaman Varlık Vergisi tartışmaya açıldığı bir muhitte, bir vasatta olursam Varlık Vergisi bir mağdurlar feryadı olarak takdim ediliyor. İlk defa olarak adaşım Yılmaz Benadrete bugün Varlık Vergisi’ni sadece insanları yok etmek, bir Türk iktisadi jenosit anlayışı içerisinde bir azınlık kitlesinin ekonomik olarak ortadan silmek gibi bir anlayışın dışında yaklaşmıştır. İktisadi istiklâl savaşı idi, Varlık Vergisi’nin yapılması lâzımdı.(...) Varlık Vergisi’ni kesinlikle Musevi, Ermeni, Rum cemaatlerini yok etmeye yönelik tarzda uygulama şeklinde takdim edenlerin hepsine karşı çıkıyorum. Sadece orada terâküm [birikme] etmiş boyutlarına göre normalin çok fevkinde terâküm etmiş bir sermaye vardı varsayımına dayanan müdahale ihtiyacı idi. Uygulanırken fazla hırpalayıcı oldu.”

Panelde Varlık Vergisi’ni inceleyen araştırmacılara verilmeye çalışılan mesaj “bu çalışmalarda Türkiye’yi karalamaya malûm odaklar için malzeme teşkil etmeyecek şekilde dengeli ve dikkatli olunması” idi.⁷⁸

Türk Yahudi İşadamları ve Varlık Vergisi

Sefarad Yahudilerin Osmanlı topraklarına göç etmelerinin 500üncü yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde Osmanlı ve Türkiye Yahudileri konusunda iki tarih kitabı yayınlayan Prof. Dr. Stanford J. Shaw kitaplarında Varlık Vergisi’ni yaşamış ve mülakat yaptığı Yahudi işadamlarının şu yorumlarına yer veriyordu:

⁷⁷ Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Bilgi ve Belge Merkezi, 31 Mart 1994, “Varlık Vergisi” paneli bant kayıt çözümlemesi. Yöneten Doç. Dr. Ayhan Aktar. Katılımcılar Yılmaz Benadrete, Yılmaz Karakoyunlu, Hayrettin erkmen, Dimitri Karataş, Aleksandra Hanım.

⁷⁸ “Tarih Vakfı’nda Varlık Vergisi paneli”, *Şalom*, 6 Nisan 1994, s. 8.

“Bizler vatansız Türklerdik, ödememiz gerekeni memnuniyetle ödedik, herkes acı çekmeyi bekliyordu. Ancak daha fazla ödememizi istediler ama hiç paramız kalmamıştı. Diğer yandan Naziler hükümetin bizleri katletmesini veya onlara teslim etmesini bekliyordu ancak bunu yapmadılar. Yunanistan ve Avrupa’daki kardeşlerimizin çoğunluğunun aksine hayatta kaldık.”

Prof. Shaw’ın görüştüğü birden fazla Yahudi işadama şu ilginç yorumda da bulunuyordu: Varlık Vergisi aslında Türkiye Yahudileri için faydalı da olmuştu. Varlık Vergisi Türkiye Yahudilerinin ne kadar acı çektiklerini göstererek Nazilerin Türk Yahudilerinin temerküz kamplarına tehcir edilmeleri talebinin hükümet tarafından reddedilmesini mümkün kılmıştı. Yahudilerin Varlık Vergisi sayesinde servetlerini kaybetmeleri savaş şartları altında sıkıntı çeken Türk halkının servet sahibi Yahudilere karşı duyabileceği her türlü olumsuz duyguyu yok etmeye de yaramıştı. Prof. Shaw Türkiye karşıtı siyasî grupların Varlık Vergisi’nin azınlık karşıtı bir vergi olduğunu iddia ettiklerini ancak bunun doğru olmadığını, müslüman Türklerin de vergiden muzdarip olduklarını,⁷⁹ Varlık Vergisi’nin özellikle Yahudilere karşı yönelik bir vergi olmadığını, vergiye tâbi olmayan Yahudilerin normal bir hayat sürdüklerini, çok az sayıda Yahudi’nin vergiden muzdarip olduğunu, birçok Türk Yahudisinin ödediği vergiden dolayı zor bir dönemde Türkiye’ye yardım etmiş olmakta iftihar ettiğini, vergi ödeyen Yahudi tüccarların savaş yıllarından sonra işlerini yeniden inşa edip eski servetlerine kavuştuklarını ve günümüz Türk toplumunda müreffeh yurttaşlar olarak yaşadıklarını ekliyordu.⁸⁰ Buna benzer bir yorum 500. Yıl Vakfı üyesi ünlü işadama Üzeyir Garih’den gelecekti. Üzeyir Garih’e göre Varlık Vergisi Yahudilerden ziyade “Türkiye’deki başka azınlıklara yönelmiş bir hâdiseydi, ancak “kurunun (yani Rum ve Ermeniler – R.N.B.) yanında yaş da (yani Yahudiler – R.N.B.) yanıyordu”.⁸¹ Tabii ki tüm bu yorumların tarihî gerçeklerle uzaktan yakından bir ilgisi yoktu zira Naziler Türkiye’yi istila etmedikleri gibi Türkiye Yahudilerini temerküz kamplarında toplanması gibi hiçbir talepleri olmamıştı. Bu tür yorumlar bir yerde Varlık Vergisi Kanunu uygulamasını mazur görmek hatta ve hatta haklı çıkarmayı amaçlıyordu. Bunun nedeni de bu hazin olayın 500. Yıl Vakfı’nın tanıtım kampanyasını gölgeyebilme ihtimalinden ileri geliyordu.

500. Yıl Vakfı’nın düzenlediği etkinlikler 1992 yılının sonunda sona erecekti. 500. Yıl Vakfı’nın Varlık Vergisi meselesine çekingen veya vergiyi mazur gören yaklaşımı

⁷⁹ Stanford J. Shaw, *The Jews of the Ottoman Empire and the Turkish Republic*, Macmillan, Londra, 1991, s. 256.

⁸⁰ Stanford J. Shaw, *Turkey and the Holocaust*, New York University Press, 1993, New York, s. 43-45

kutlamalardan yedi yıl sonra, Yılmaz Karakoyunlu'nun *Salkım Hanım'ın Taneleri* romanından çekilen filmin 1999 yılında gösterime girmesinden sonra büyük tartışmalara sebep olacaktı.

⁸¹ “Mustafa Karaaliolu, “Ben Müminim İşin Özü de Bu”, *Yeni Şafak*, 14 Temmuz 1996, s. 13